

*Ковальчук Марія Вікторівна
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна
к.пед.н., доц. кафедри початкової
та дошкільної освіти,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ЗА ЗМІНАМИ В ПРИРОДІ

На сучасному етапі початкова школа становить перед собою завдання розкрити шляхи, які будуть сприяти формуванню природничих знань в учнів початкової школи за допомогою ведення ними спостережень.

Відбувається період розвитку суспільства зумовлений політичними, соціальними та економічними перетвореннями в Україні, які передбачають модернізацію системи вищої освіти відповідно до вимог Болонської декларації та її вихід на міжнародний рівень. Реалізація провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення мобільності професійно-педагогічної підготовки вчителів разом із розробкою нової філософії освіти зумовлює пошуки варіативних систем і моделей, інноваційних технологій і методів професійної підготовки педагогічних кадрів сучасної генерації на рівні освітніх стандартів і здобутків цивілізації [1, с. 21].

Разом з тим, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення спостережень за змінами в природі молодших школярів на уроках природознавства ще недостатньо досліджена як в теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема не дістали ґрунтовного розкриття і обґрунтування. Зміст, форми і методи навчання, які мають забезпечити якісну природознавчу підготовку майбутніх педагогів у контексті нормативних документів, спирається на дослідження: Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта», Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), Національна доктрина розвитку освіти, Національна державна комплексна програма естетичного виховання, Державний стандарт початкової загальної освіти, галузевий стандарт вищої освіти із спеціальності «Початкова освіта».

У сучасній дидактиці спостереження розглядається як: 1) складна пізнавальна діяльність; 2) важливий психічний процес, у якому сприймання,

мислення і мовлення об'єднуються в єдиний цілісний акт розумової роботи. Ми можемо знайти у працях сучасних дидактів Б. Ананьєв, Л. Занков, П. Рудик, А. Смирнов [2, с. 198].

На важливість використання спостережень як активного методу пізнання природи вказували класики західноєвропейської прогресивної педагогіки Я. Коменський, Ж. Руссо, Ф. Фребель, російські та українські педагоги і методисти В. П. Вахтеров, О. Герд, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Разом із тим, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення спостережень молодших школярів на уроках природознавства ще недостатньо досліджена як в теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема не дістали ґрунтовного розкриття і обґрунтування зміст, форми і методи навчання, які мають забезпечити якісну природознавчу підготовку майбутніх педагогів. Для розкриття найпростіших, доступних розумінню дітей зв'язків, що існують у природі, необхідно здійснювати діалектичний підхід. Учителеві треба звертати увагу молодших школярів на зв'язки між предметами та явищами. Він повинен так викласти матеріал, щоб за кожним новим словом, засвоєним учнем, стояв чіткий і правильний образ. Цього можна досягти лише шляхом розвитку в учнів спостережливості, допитливості, цікавості до навколишнього середовища [3]. Пізнання навколишнього світу розпочинається зі збагачення чуттєвого досвіду, з метою засвоєння знань про навколишню природу та її зв'язків. На уроках «Природознавства», під час екскурсії у природу перед очима школярів проходять тіла та явища навколишнього середовища. Щоб їх усвідомити, потрібно спостерігати за ними. Дітям важко уявити предмет або явище, якщо вони не бачили цих об'єктів або зображень. Одним із методів забезпечення наочно – чуттєвої основи є спостереження. Спостереження – це сприйняття учнями об'єктів живої і неживої природи з метою формування правильних уявлень і понять, умінь і навичок. Спостереження дозволяють сформулювати конкретні й образні уявлення та поняття про навколишню дійсність і на цій основі розвивати логічне мислення, усну й писемну мову молодших школярів [1, с. 52]. Спостережлива дитина бачить, чує та помічає все нове і цікаве, що торкається її зору і слуху: рослини, що зацвітають навесні, політ перших метеликів, приліт птахів. Учні, в яких не розвинена спостережливості, не помічають цих явищ. Через це розвиток в учнів спостережливості, уваги до навколишньої природи має велике значення. Саме тому з перших днів навчання дитини в школі вчитель повинен організувати систематичні, цілеспрямовані спостереження за погодою, сезонними змінами в рослинному, тваринному світі та праці людей. Із класу в клас ці спостереження стають різноманітнішими і складнішими. Завдяки спостереженням діти переконуються в єдності та різноманітності природи. Під час спостережень вони встановлюють зв'язки з явищами природи. У

початкових класах безпосередні спостереження дітей у природі повинні бути науковими, доступними і захоплюючими.

Спостереження в природі проводиться не тільки в роботі з календарем природи чи щоденником спостережень. Організувати спостереження потрібно так, щоб у процесі сприймання учень зосереджувався на певному тілі чи явищі природи, тому важливе значення має відбір об'єктів для спостереження, які повинні бути знайомі молодшим школярам, цікавими і доступними для сприймання. Проблеми методики організації спостережень та розвитку спостережливості в учнів молодшого шкільного віку досліджувало багато діячів психолого-педагогічної та методичної науки.

У працях учених Т. Аквілевої, Т. Байбари, О. Біди, Ф. Кисельова, А. Миронова, З. Клепініної, Г. Люблінської, Л. Охитіної та інших наголошується, що успішне оволодіння учнями природничими знаннями значною мірою залежить від рівня опанування ними умінь та навичками спостерігати за змінами в живій і неживій природі [3]. Проте більшість дослідників розглядають переважно загальні питання методики проведення спостережень, визначають їх сутність, форми і засоби опрацювання.

Підготовка вчителів початкової школи до формування природничих знань учнів має свої особливості. Курс природознавства, який входить до сучасної програми «Я досліджую світ», має інтегрований характер, оскільки передбачає формування основ багатьох природничих наук. Це вимагає від учителя обізнаності в різних напрямках науки. Він насамперед повинен сформувати в учнів систему первісних природознавчих понять, необхідних для розуміння навколишнього світу, які базуються на чуттєвому досвіді дітей та забезпечують перехід від поняття явища до його сутності.

Методика професійної підготовки вчителів початкових класів до викладання природознавства передбачає, що проблема формування в учнів молодшого шкільного віку понятійного апарату повинна містити такі аспекти: механізм формування та розвитку понять; класифікацію природознавчих понять початкового природознавства; моделювання фундаментальної системи природознавчих понять; визначення понять відповідно до принципу доступності; методику формування понятійного апарату [4]. Сучасні підручники з методики природознавства побудовані таким чином, що певною мірою дублюють педагогіку, психологію, а сама методика подається з урахуванням необхідних базових знань студентів з біологічних дисциплін.

Основною формою організації процесу навчання природознавства є уроки, які тісно пов'язані з позаурочними й позакласними заняттями. На кожному уроці слід планувати роботу так, щоб завжди залишався час на спостереження учнів або підведення підсумків таких спостережень.

Під час спостереження та відвідання ряду уроків з «Природознавства, Я у світі» нами було з'ясовано, що в учнів практично не сформовано, вміння самостійно спостерігати за змінами в природі. Тому в нашому дослідженні

значна увага приділялась систематичним спостереженням з метою підвищення рівня природничих знань в молодших школярів.

Якщо правильно організувати спостереження, то це допомагає виховати такі необхідні якості, як працелюбність, охайність, забезпечує формування в учнів систематично працювати, розвивати ініціативу та самостійність. Також у дітей розвиваються уміння, необхідні для оформлення записів про погоду.

Обов'язковою складовою змісту природознавства у 1–4 класах є володіння учнями методами пізнання природи (спостереження, практична робота, дослід) та уміння розв'язувати пізнавально-практичні задачі з природничим змістом.

Як бачимо, спостереження є невід'ємним компонентом методичної бази навчання учнів. Також слід вчити учнів у самому процесі правильного спостереження, адже такі знання є необхідними у подальшому їх житті.

Отже, ефективна підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення спостережень за змінами в природі, забезпечує правильну, чітку та методично обґрунтовану систему роботи з молодшими школярами.

Список використаних джерел

1. Варакута О.М. Формування природничих понять в учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2014. № 5. С. 20–23.
2. Войтович О.П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів природничих предметів. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 6 (72). Серія: Педагогічні науки, 2013. С. 106–110.
3. Замашкіна О. Ідеї розвивального навчання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2001. №10. С.74–78.
4. Жигайло О. Методична компетентність як інтегральна характеристика фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів. *Щомісячний науковий журнал «Молодь і ринок»*. 2014. №7. С. 21–24.